

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 29ης Απριλίου 2004 *

Στην υπόθεση C-278/00,

Ελληνική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη από τον Ι. Χαλκιά και τη Χ. Τσιαβού,
με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους J. Flett
και Δ. Τριανταφύλλου, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο την ακύρωση της αποφάσεως 2002/458/ΕΚ της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2000, για τα καθεστώτα ενισχύσεως τα οποία έθεσε σε εφαρμογή η Ελλάδα με σκοπό τη ρύθμιση χρεών γεωργικών συνεταιρισμών κατά τα έτη 1992 και 1994, συμπεριλαμβανομένων των ενισχύσεων για την αναδιοργάνωση της γαλακτοκομικής συνεταιριστικής επιχειρήσεως ΑΓΝΟ (ΕΕ 2002, L 159, σ. 1), ή, επικουρικώς, του άρθρου 2 της ίδιας αποφάσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, C. W. A. Timmermans και S. von Bahr (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: L. A. Geelhoed,
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 17ης Οκτωβρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Σεπτεμβρίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 13 Ιουλίου 2000, η Ελληνική Δημοκρατία ζήτησε βάσει του άρθρου 230, πρώτο εδάφιο, ΕΚ την ακύρωση της αποφάσεως 2002/458/ΕΚ της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2000, για τα καθεστώτα ενισχύσεως τα οποία έθεσε σε εφαρμογή η

Ελλάδα με σκοπό τη ρύθμιση χρεών γεωργικών συνεταιρισμών κατά τα έτη 1992 και 1994, συμπεριλαμβανομένων των ενισχύσεων για την αναδιοργάνωση της γαλακτοκομικής συνεταιριστικής επιχειρήσεως ΑΓΝΟ (ΕΕ 2002, L 159, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση), ή επικουρικός του άρθρου 2 της ίδιας αποφάσεως.

Το εθνικό νομικό πλαίσιο

- 2 Βάσει του άρθρου 32 του νόμου 2008/92, της 11ης Φεβρουαρίου 1992 (ΦΕΚ Α' 16):

«1. Το Ελληνικό Δημόσιο αναλαμβάνει στα πλαίσια της εξυγίανσης των Συνεταιριστικών Οργανώσεων να καλύψει τις κατά την 31.12.1990 οφειλές [...].

2. Κατά όμοιο τρόπο μπορούν να αναληφθούν και να ρυθμιστούν από το Ελληνικό Δημόσιο και χρέη προς την ΑΤΕ των Πρωτοβαθμίων, Δευτεροβαθμίων και λοιπών Τριτοβαθμίων Συνεταιριστικών Οργανώσεων, Κοινοπραξιών και Εταιριών του Ν. 1541/1985 των ετών 1982 έως και 1989 εφόσον και κατά το μέρος που προέκυψαν από την άσκηση κοινωνικής ή άλλης παρεμβατικής πολιτικής με εντολή και για λογαριασμό του Κράτους. Το ύψος των χρεών αυτών για κάθε Συνεταιριστική Οργάνωση θα καθορισθεί με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Γεωργίας μετά από εισήγηση των Επιτροπών, που έχουν συσταθεί από τον Υπουργό Γεωργίας.

3. Η ανάληψη και η ρύθμιση των ανωτέρω υποχρεώσεων θα γίνει υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι η Συνεταιριστική Οργάνωση, Κοινοπραξία ή Εταιρία κριθεί βιώσιμη.»

3 Το άρθρο 5 του νόμου 2237/94, της 14ης Σεπτεμβρίου 1994 (ΦΕΚ Α' 149), σκοπό έχει να διευκρινίσει το γενικό πλαίσιο της πράξεως 1620 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, της 5ης Οκτωβρίου 1989 (ΦΕΚ Α' 236/18.10.1989, στο εξής: πράξη 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος), η οποία επιτρέπει στα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα να ρυθμίζουν τα πάσης φύσεως χρέη.

4 Κατά την πράξη 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος:

«1. Επιτρέπεται στα πιστωτικά ιδρύματα να ρυθμίζουν απαιτήσεις τους, ληξιπρόθεσμες ή μη, από πάσης φύσεως δάνεια σε δραχμές ή σε συνάλλαγμα και από καταπτώσεις εγγυητικών επιστολών.

2. Επιτρέπεται σε πιστωτικά ιδρύματα να μετοχοποιούν τις απαιτήσεις τους που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο.

3. Οι ρυθμίσεις οφειλών πραγματοποιούνται υπό την προϋπόθεση ότι τα πιστωτικά ιδρύματα καθορίζουν αναγκαίους όρους και προϋποθέσεις ώστε να περιορίζονται οι πιστωτικοί κίνδυνοι που αναλαμβάνουν και να διασφαλίζεται η ομαλή εξυπηρέτηση των ρυθμιζομένων οφειλών.

[...]

5 Το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 ορίζει:

«Η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ, με απόφαση των αρμόδιων οργάνων της, μπορεί να ρυθμίζει τις κατά την 31.12.1993 υφιστάμενες ληξιπρόθεσμες οφειλές πρωτοβάθμιων, που ασχολούνται με τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων και εφόσον οι οφειλές προέρχονται από χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων αυτών, δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων προς αυτήν, που δεν καλύπτονται από ρευστοποιήσιμα περιουσιακά στοιχεία [...] και με την προϋπόθεση ότι, κατά την κρίση της ΑΤΕ ΑΕ, οι οφειλές αυτές δεν οφείλονται σε κακοδιαχείριση, αλλά σε αντικειμενικούς αρνητικούς παράγοντες (κρίση στην αγορά ορισμένων γεωργικών προϊόντων ή απώλεια αγορών λόγω εξωτερικών γεγονότων κ.λπ.) [...]

Η εξόφληση του τελικού ποσού θα γίνεται σε ετήσιες δόσεις μέχρι δέκα (10) συνολικά, με δυνατότητα της ΑΤΕ ΑΕ, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ιδιαίτερα υψηλών ανοιγμάτων, να παρατείνει την περίοδο εξόφλησης μέχρι δεκαπέντε (15) χρόνια συνολικά, από τα οποία μέχρι τρία (3) χρόνια στην αρχή ως περίοδος χάριτος. Κατά το πρώτο ήμισυ της περιόδου εξόφλησης δεν θα λογίζονται τόκοι επί των ρυθμιζόμενων ποσών σε βάρος των φορέων, ενώ για το δεύτερο ήμισυ θα επιβαρύνονται με το 50 % των εκάστοτε ισχυόντων συμβατικών επιτοκίων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις το ποσοστό αυτό μπορεί να μειώνεται κατά την κρίση της ΑΤΕ ΑΕ [...]. Η παραπάνω ρύθμιση γίνεται ύστερα από μελέτη για τη βιωσιμότητα, εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη της υπαγόμενης στη ρύθμιση συνεταιριστικής οργάνωσης και την ικανότητά της να ανταποκριθεί στους όρους της ρύθμισης [...]

Το ιστορικό της διαφοράς

Πρώτη κίνηση της διαδικασίας

6 Στις 7 Ιουνίου 1993 η Επιτροπή ενημερώθηκε με έγγραφο του Έλληνα Υπουργού Γεωργίας για την πρόθεση της Ελληνικής Κυβερνήσεως να εφαρμόσει τις διατάξεις του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92

για τη διαγραφή των χρεών διαφόρων συνεταιρισμών προς την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ (στο εξής: ΑΤΕ) που δημιουργήθηκαν κατά τα έτη 1982 έως 1989.

- 7 Στην αρχή, η Επιτροπή θεώρησε το έγγραφο αυτό ανακοίνωση υπό την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ). Στη συνέχεια, πληροφορήθηκε ότι η ενίσχυση του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 είχε ήδη χορηγηθεί, τουλάχιστον στον γαλακτοκομικό συνεταιρισμό ΑΓΝΟ, χωρίς προηγούμενη συγκατάθεσή της. Κατόπιν αυτού, η Επιτροπή αποφάσισε να περιλάβει τις διατάξεις αυτές στον κατάλογο των μη ανακοινωθείσών ενισχύσεων.
- 8 Με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή πληροφόρησε, τέλος, την Ελληνική Δημοκρατία για την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης σχετικά με μέτρα ενισχύσεως γεωργικών συνεταιρισμών για την εξόφληση χρεών τους σύμφωνα με το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92.

Δεύτερη κίνηση της διαδικασίας

- 9 Στην Επιτροπή υποβλήθηκε, με έγγραφο της 20ής Νοεμβρίου 1995, καταγγελία σχετικά με ενίσχυση που χορηγήθηκε στον εγκατεστημένο στη Βόρεια Ελλάδα γαλακτοκομικό συνεταιρισμό ΑΓΝΟ. Κατά τον καταγγέλλοντα, οι ελληνικές αρχές είχαν αποφασίσει να βοηθήσουν, μέσω της ΑΤΕ, τον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ να καταβάλει μέρος ή το σύνολο των χρεών του, τα οποία μπορούσαν να ανέρχονται σε 13 δισεκατομμύρια δραχμές. Επίσης, ο συνεταιρισμός ΑΓΝΟ είχε τύχει φορολογικών απαλλαγών που χορηγούνταν στους συνεταιρισμούς του γεωργικού τομέα στην Ελλάδα.

- 10 Κατόπιν αιτήσεων συμπληρωματικών πληροφοριών, πραγματοποιήθηκαν δύο διμερείς συναντήσεις, μετά από αίτημα των ελληνικών αρχών, στις 16 Μαΐου 1997 και στις 23 Ιουλίου 1997 μεταξύ των αρχών αυτών και των αρμοδίων υπηρεσιών της Επιτροπής. Μετά τις συναντήσεις αυτές, οι ελληνικές αρχές έδωσαν συμπληρωματικές πληροφορίες με έγγραφα αντιστοίχως της 9ης Ιουνίου 1997 και της 29ης Αυγούστου 1997.
- 11 Η πιο πάνω ανταλλαγή πληροφοριών με τις ελληνικές αρχές κατέστησε δυνατό να διαπιστωθεί ότι ο γαλακτοκομικός συνεταιρισμός ΑΓΝΟ επωφελήθηκε μέσω της ΑΤΕ από τα ακόλουθα μέτρα ενισχύσεως:
- 851 εκατομμύρια δραχμές στο πλαίσιο του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 και 529,89 εκατομμύρια δραχμές στο πλαίσιο του άρθρου 19, παράγραφος 1, του νόμου 2198/94 (μη ανακοινωθείσες ενισχύσεις) ως αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από την πυρηνική καταστροφή του Τσέρνομπιλ.
 - 10,145 δισεκατομμύρια δραχμές στο πλαίσιο του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 (μη ανακοινωθείσες ενισχύσεις) ως δάνειο για την παράταση της εξοφλήσεως χρέους που οφειλόταν σε σημαντικές καθυστερήσεις κατά την εφαρμογή ενός επενδυτικού σχεδίου.
 - 1,899 δισεκατομμύρια δραχμές στο πλαίσιο της πράξεως 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος με την οποία επετράπη στις τράπεζες να παρατείνουν την εξόφληση των δανείων των πελατών τους (μη ανακοινωθείσες ενισχύσεις).
- 12 Με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή ενημέρωσε την Ελληνική Δημοκρατία για την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, σχετικά με τις γενικές διατάξεις για την παράταση της εξοφλήσεως των δανείων των γεωργικών συνεταιρισμών, καθώς και με τις ενισχύσεις για την αναδιοργάνωση του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ.

Τρίτη κίνηση της διαδικασίας

- 13 Η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης και όσον αφορά τον νόμο 2538/97, της 1ης Δεκεμβρίου 1997 (ΦΕΚ Α' 242), ο οποίος επέτρεψε στο Ελληνικό Δημόσιο να διαγράψει τα χρέη άνω των 200 συνεταιρισμών (ή ενώσεων παραγωγών, επιχειρήσεων και γεωργών) μέσω της ΑΤΕ.
- 14 Στη συνέχεια, η Ελληνική Δημοκρατία ζήτησε από το Συμβούλιο να εγκρίνει τα πιο πάνω μέτρα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 93, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης. Με την απόφασή του 14015, της 15ης Δεκεμβρίου 1998, το Συμβούλιο έδωσε ευνοϊκή απάντηση στο αίτημα αυτό.

Η προσβαλλόμενη απόφαση

- 15 Στην προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή εκτίμησε, μεταξύ άλλων, ότι το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 αφορά ένα καθεστώς ενισχύσεων το οποίο δεν ικανοποιεί τις επιταγές των κανόνων περί των ενισχύσεων για την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα (άρθρο 87, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ). Θεώρησε ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 αφορά ένα καθεστώς ενισχύσεων το οποίο δεν ικανοποιεί τις επιταγές των κανόνων περί των ενισχύσεων για την αναδιάρθρωση επιχειρήσεων. Τα δύο καθεστώτα ενισχύσεων κηρύχθηκαν ασύμβατα με την κοινή αγορά. Παρεμπιπτόντως, και για να δοθεί απάντηση στα επιχειρήματα των ελληνικών αρχών, η Επιτροπή εξέτασε το επί μέρους ζήτημα της ρυθμίσεως των χρεών του συνεταιρισμού-ΑΓΝΘ. Η εξέταση αυτή επιβεβαίωσε την κρίση της Επιτροπής σχετικά με τα δύο προαναφερθέντα καθεστώτα. Ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ σύμφωνα με το άρθρο 19 του νόμου 2198/94 και την πράξη 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κηρύχθηκαν και αυτές ασύμβατες με την κοινή αγορά (άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

- 16 Επιπλέον, η προσβαλλόμενη απόφαση κάλεσε τις ελληνικές αρχές να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου, εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίηση της αποφάσεως, οι παράνομες ενισχύσεις τις οποίες αφορά το άρθρο 1 της αποφάσεως αυτής να αποδοθούν από τους αποδέκτες τους, σύμφωνα με τις διαδικασίες του εθνικού δικαίου. Τα προς απόδοση ποσά αυξήθηκαν με τόκους από την ημερομηνία που οι ενισχύσεις αυτές καταβλήθηκαν στους αποδέκτες τους μέχρι την ημερομηνία της πραγματικής αποδόσεώς τους (άρθρο 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 17 Τέλος, η προσβαλλόμενη απόφαση κάλεσε την Ελληνική Δημοκρατία να πληροφορήσει την Επιτροπή, εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίηση της αποφάσεως αυτής, για τα μέτρα που έλαβε προκειμένου να συμμορφωθεί προς την εν λόγω απόφαση και να της κοινοποιήσει πλήρη κατάλογο των δικαιούχων όλων των σχεδίων παροχής ενισχύσεων, των προς απόδοση ποσών και των οφειλομένων τόκων. Η Επιτροπή ζήτησε επίσης πληροφορίες όσον αφορά τον από την ΑΤΕ έλεγχο του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ, όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ της ΑΤΕ και του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και όσον αφορά τη ρύθμιση των χρεών των συνεταιρισμών από την ΑΤΕ βάσει της πράξεως 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (άρθρο 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

Τα αιτήματα των διαδίκων

- 18 Η Ελληνική Δημοκρατία ζητεί από το Δικαστήριο:

- να κηρύξει την προσφυγή της βάσιμη·
- να ακυρώσει εν όλω την προσβαλλόμενη απόφαση και, επικουρικώς, το άρθρο 2 της αποφάσεως αυτής, το οποίο επιβάλλει να ανακτηθούν εντόκως οι ενισχύσεις που κρίθηκαν παράνομες.

19 Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη·
- να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Επί της προσφυγής

20 Η Ελληνική Δημοκρατία προβάλλει πολυάριθμα επιχειρήματα τα οποία έχουν σχέση με τα άρθρα 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 και 5 του νόμου 2237/94, καθώς και με την ειδική κατάσταση του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ. Τα επιχειρήματα αυτά δύνανται να ομαδοποιηθούν σε επτά λόγους ακυρώσεως, οι οποίοι θα εξεταστούν διαδοχικώς.

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 88 ΕΚ

Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται ότι η διαδικασία είχε εσφαλμένο αντικείμενο

21 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι ο έλεγχος που ασκήθηκε από την Επιτροπή έπρεπε να αφορά τις ενισχύσεις που όντως καταβλήθηκαν και όχι το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92. Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, η εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε επί μέρους περιπτώσεις είχε ήδη περατωθεί όταν η Επιτροπή έλαυσε να εξετάζει τον φάκελο. Η Ελληνική Δημοκρατία υποστηρίζει ότι η Επιτροπή γνώριζε τον αριθμό και την ταυτότητα

των γεωργικών συνεταιρισμών που έλαβαν την ενίσχυση και άλλωστε στήριξε την προσβαλλόμενη απόφαση σε πληροφορίες σχετικά με τους συνεταιρισμούς αυτούς οι οποίες παρασχέθηκαν από την Ελληνική Κυβέρνηση. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αποφάσεις που ελήφθησαν βάσει του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 έπρεπε να θεωρηθούν ατομικές ενισχύσεις.

- 22 Ομοίως, η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι έπρεπε να εξεταστεί ατομικά κάθε περίπτωση αναδιαρθρώσεως χρεών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94.
- 23 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή ορθώς συνήγαγε ότι αποτελεί καθεστώς ενισχύσεων το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση ατομικών ενισχύσεων σε επιχειρήσεις που καθορίζονται γενικά και αφηρημένα.
- 24 Πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι, στην περίπτωση που υπάρχει καθεστώς ενισχύσεων, η Επιτροπή μπορεί να περιοριστεί στη μελέτη των γενικών χαρακτηριστικών του σχετικού καθεστώτος χωρίς να υποχρεούται να εξετάσει κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμογής του και, αφετέρου, ότι η ευχέρεια αυτή δεν θίγεται από το γεγονός ότι έπαυσε να ισχύει το σχετικό καθεστώς ενισχύσεων (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2000, C-15/98 και C-105/99, Ιταλία και Sardegna Lines κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-8855, σκέψη 51).
- 25 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα όταν δεν εξέτασε κάθε επί μέρους ενίσχυση που χορηγήθηκε βάσει του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92.

26 Επομένως, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται παράβαση της νομολογίας Lorenz

27 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δεν προέβη σε προκαταρκτική εξέταση του προβλεπομένου από το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 καθεστώτος ενισχύσεων εντός της καθοριζόμενης από την απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1973, 120/73, Lorenz (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 815), προθεσμίας δύο μηνών από την ανακοίνωση του καθεστώτος αυτού. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή κακώς χαρακτήρισε το εν λόγω καθεστώς ενισχύσεων ως καθεστώς νέας ενισχύσεως το οποίο δεν ανακοινώθηκε.

28 Η Ελληνική Δημοκρατία αναφέρει ότι στις 7 Ιουνίου 1993 ενημέρωσε την Επιτροπή για την πρόθεσή της να εφαρμόσει τις διατάξεις του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92. Υπογραμμίζει ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η ανακοίνωση σχεδιαζόμενων ενισχύσεων παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να προβεί εντός προθεσμίας δύο μηνών σε προκαταρκτική εξέταση των ενισχύσεων αυτών.

29 Ωστόσο, κατά την Ελληνική Δημοκρατία, η Επιτροπή την ενημέρωσε για την απόφασή της να κινήσει όσον αφορά το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης μόλις με έγγραφο της 19ης Δεκεμβρίου 1997, δηλαδή τεσσερισήμισι χρόνια μετά την ανακοίνωση.

30 Εν προκειμένω, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΕΚ, τα σχέδια για τη θέσπιση ή την τροποποίηση ενισχύσεων πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή πριν από την εφαρμογή τους. Τότε, η Επιτροπή προβαίνει σε μια πρώτη εξέταση των σχεδιαζόμενων ενισχύσεων. Αν από την εξέταση αυτή θεωρήσει ότι ένα σχέδιο δεν είναι

συμβατό με την κοινή αγορά, η Επιτροπή κινεί αμελλητί τη διαδικασία εκατέρωθεν ακροάσεως που προβλέπεται από το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

- 31 Από το άρθρο 88, παράγραφος 3, τελευταία περίοδος, ΕΚ προκύπτει ότι, καθ' όλη τη διάρκεια του προκαταρκτικού σταδίου, το σχετικό κράτος μέλος δεν μπορεί να εκτελέσει το σχέδιο ενισχύσεως. Στην περίπτωση που κινηθεί η διαδικασία εκατέρωθεν ακροάσεως, η απαγόρευση αυτή διατηρείται μέχρι τη λήψη της απόφασης της Επιτροπής σχετικά με το συμβατό του σχεδίου ενισχύσεως με την κοινή αγορά (απόφαση της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 38). Αντιθέτως, αν η Επιτροπή δεν ενεργήσει εντός δύο μηνών από την κοινοποίηση, το σχετικό κράτος μέλος δύναται να εκτελέσει το σχέδιο ενισχύσεως, αφού ειδοποιήσει σχετικά την Επιτροπή (προαναφερθείσα απόφαση Lorenz, σκέψη 4).
- 32 Χωρίς να είναι αναγκαίο να καθοριστεί αν το σχέδιο ενισχύσεως κοινοποιήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ και αν παρήλθε η δέμηνη προθεσμία, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία εκτέλεσε στη συνέχεια το σχέδιο ενισχύσεως χωρίς να ειδοποιήσει από πριν την Επιτροπή.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς η Επιτροπή χαρακτήρισε το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 ως καθεστώς νέας ενισχύσεως το οποίο δεν ανακοινώθηκε.
- 34 Επομένως, το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται παράβαση της αποφάσεως 14015 του Συμβουλίου

- 35 Η Ελληνική Δημοκρατία αναφέρει ότι το Συμβούλιο, με την απόφασή του 14015, επέτρεψε, βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, τις κρατικές ενισχύσεις τις οποίες αφορά ο νόμος 2538/97 ο οποίος, σε πολλές περιπτώσεις, παραπέμπει στις διατάξεις του νόμου 2237/94. Υποστηρίζει ότι εντεύθεν προκύπτει ότι το Συμβούλιο επικύρωσε σιωπηρώς όλες τις προγενέστερες ενισχύσεις που χορηγήθηκαν βάσει του τελευταίου νόμου. Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, ουδείς γεωργός και ουδείς γεωργικός συνεταιρισμός μπορούσε υπό τις συνθήκες αυτές να αναμείνει ότι το 2000 θα υποχρεωθεί να αποδώσει ενισχύσεις που χορηγήθηκαν πριν από την απόφαση 14015.
- 36 Εν προκειμένω, πρέπει να σημειωθεί ότι το Συμβούλιο, σύμφωνα με το άρθρο 88, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, μπορεί σε εξαιρετικές περιπτώσεις να αποφασίσει με ομοφωνία ότι μια κρατική ενίσχυση πρέπει να θεωρηθεί συμβατή με την κοινή αγορά κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του άρθρου 87 ΕΚ.
- 37 Κατά την απόφαση 14015, ορισμένες διατάξεις του νόμου 2538/97 είναι, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 87 ΕΚ, συμβατές με την κοινή αγορά μέχρι το ποσό των 158,672 δισεκατομμυρίων δραχμών.
- 38 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η εν λόγω απόφαση δεν αφορά τα καθεστώτα ενισχύσεων τα οποία αποτελούν το αντικείμενο της προσβαλλομένης αποφάσεως.

- 39 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι η απόφαση 14015 δεν επηρεάζει το κύρος της προσβαλλομένης αποφάσεως.
- 40 Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως και, επομένως, ολόκληρος ο λόγος αυτός.

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ

Επί του πρώτου σκέλους του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εφαρμογή του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή ή πιστωτή

- 41 Πρώτον, η Ελληνική Δημοκρατία προσάπτει στην Επιτροπή ότι κακώς συνήγαγε ότι η από την ΑΤΕ ρύθμιση χρεών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 δεν τηρεί την αρχή του ιδιώτη επενδυτή ή πιστωτή.
- 42 Εκθέτει ότι, το 1994, λόγω ορισμένων περιστατικών, και ιδίως της καταρρεύσεως της Σοβιετικής Ενώσεως στην οποία προοριζόταν το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής γεωργικής παραγωγής, πολλοί γεωργικοί συνεταιρισμοί περιήλθαν σε αδυναμία να πληρώσουν τα χρέη τους.
- 43 Η Ελληνική Δημοκρατία διευκρινίζει ότι η ΑΤΕ προσπάθησε να διευκολύνει την επιβίωση των συνεταιρισμών, έτσι ώστε να μπορέσει, αφενός, να ανακτήσει τα ποσά που είχε δανείσει και, αφετέρου, να συνεχίσει να εξασφαλίζει

τραπεζικές υπηρεσίες στους συνεταιρισμούς αυτούς λαμβάνοντας τις σχετικές προμήθειες και αμοιβές.

- 44 Υποστηρίζει ότι ο σημαντικότερος ρόλος της ΑΤΕ στον γεωργικό τομέα στην Ελλάδα υποχρεώνει την τράπεζα αυτή να λαμβάνει υπόψη στις αποφάσεις της ευρύτερες τομεακές παραμέτρους και να διαφυλάσσει τη φήμη της ως κύριου χρηματοδότη του τομέα αυτού. Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, είναι πολύ αμφίβολο αν μια ιδιωτική τράπεζα μπορεί να αναδιαρθρώσει τα χρέη των γεωργικών συνεταιρισμών στην ίδια έκταση με την ΑΤΕ.
- 45 Όσον αφορά τον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ, η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι, αντιθέτως προς την άποψη της Επιτροπής, η ΑΤΕ μπορούσε να δεχθεί ως εγγύηση κατά του κινδύνου πτωχεύσεως του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ προσωπικά περιουσιακά στοιχεία των μελών του.
- 46 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 καθορίζει ευνοϊκότατους για τον δανειολήπτη όρους αναδιαρθρώσεως των χρεών. Όπως παρατηρεί ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 126 των προτάσεών του, πολύ δύσκολα μπορεί κανείς να φανταστεί ότι ένας ιδιώτης πιστωτής, ο οποίος δρα υπό συνθήκες συνθήκες της αγοράς, θα δεχόταν τριετή περίοδο χάριτος και επιτόκιο ίσο με το 50 % του επιτοκίου της αγοράς, όπως προβλέπεται στο άρθρο αυτό.
- 47 Εξάλλου, από τα επιχειρήματα που προέβαλε η Ελληνική Δημοκρατία προκύπτει ότι η ΑΤΕ δεν μπορεί να αρκестεί να ενεργεί για το δικό της εμπορικό συμφέρον, όπως θα έπραττε ένας ιδιώτης πιστωτής, αλλά στις αποφάσεις της οφείλει να λαμβάνει υπόψη ευρύτερα συμφέροντα.

- 48 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Ελληνική Δημοκρατία δεν αποδεικνύει ότι η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένως το κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή όσον αφορά την από την ΑΤΕ αναδιάρθρωση χρεών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94.
- 49 Όσο για τη συγκεκριμένη περίπτωση του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ, είναι αρκετή η παρατήρηση ότι, υπό το φως των περιστάσεων της παρούσας υποθέσεως, και συγκεκριμένα των περιστάσεων ότι ο συνεταιρισμός ΑΓΝΟ βρισκόταν σε δύσκολη οικονομική κατάσταση, είχε ήδη ωφέληθεί από μέτρα βάσει των νόμων 2008/92, 2198/94 και 2237/94 και δεν μπορούσε να δώσει επαρκείς ασφάλειες σε αντάλλαγμα της ρυθμίσεως των χρεών του, η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε ότι η ΑΤΕ δεν ενήργησε ως ιδιώτης επενδυτής όταν αναδιάρθρωσε τα χρέη του πιο πάνω συνεταιρισμού βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94.
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, το πρώτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, το οποίο αφορά την ύπαρξη ενισχύσεως που χορηγήθηκε από το κράτος ή με κρατικούς πόρους

- 51 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η ρύθμιση χρεών στην οποία προέβη η ΑΤΕ σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 δεν μπορεί να θεωρηθεί ενίσχυση που χορηγήθηκε με κρατικούς πόρους, καθόσον το Ελληνικό Δημόσιο δεν κατέβαλε αποζημίωση στην ΑΤΕ.
- 52 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ καλύπτει όλα τα χρηματικά μέσα που το κράτος όντως δύναται να χρησιμοποιήσει για να στηρίξει επιχειρήσεις. Το γεγονός ότι τα μέσα αυτά

βρίσκονται διαρκώς υπό δημόσιο έλεγχο, και επομένως στη διάθεση των αρμοδίων εθνικών αρχών, είναι αρκετό για να χαρακτηριστούν ως κρατικοί πόροι και για να ενταχθεί το εν λόγω μέτρο στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ. την απόφαση της 16ης Μαΐου 2000, C-83/98 P, Γαλλία κατά Ladbroke Racing και Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-3271, σκέψη 50).

- 53 Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι το Ελληνικό Δημόσιο είναι ο μοναδικός μέτοχος της ΑΤΕ και ότι ορίζει τα μέλη του διοικητικού της συμβουλίου. Επομένως, το Ελληνικό Δημόσιο δύναται να έχει, άμεσα ή έμμεσα, δεσπόζουσα επιρροή για τη χρήση των χρηματικών μέσων της ΑΤΕ.
- 54 Κατά συνέπεια, ορθώς η Επιτροπή συνήγαγε, στο σημείο 105 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης απόφασης, ότι η αναδιάρθρωση χρεών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 είχε ως συνέπεια να χρησιμοποιηθούν κρατικοί πόροι.
- 55 Επομένως, το δεύτερο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου σκέλους του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, το οποίο αφορά την έλλειψη υποχρέωσης αναδιάρθρωσεως των χρεών

- 56 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 δεν πρέπει να θεωρηθεί καθεστώς κρατικών ενισχύσεων καθόσον το άρθρο αυτό δεν υποχρεώνει την ΑΤΕ να αναδιρθρώνει τα χρέη των γεωργικών συνεταιρισμών.

- 57 Εν προκειμένω, είναι αρκετό να διαπιστωθεί ότι το γεγονός ότι η ΑΤΕ δεν οφείλει να αναδιρθώνει τα χρέη των γεωργικών συνεταιρισμών που υποβάλλουν σχετικό αίτημα δεν αίρει τον χαρακτήρα της κρατικής ενισχύσεως από τα μέτρα που λαμβάνονται βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94.
- 58 Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε ότι η ΑΤΕ υπόκειται στον έλεγχο του Δημοσίου και ότι αναδιάρθρωσε χρέη γεωργικών συνεταιρισμών υπό συνθήκες που δεν στοιχούν με το κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή, μπορούσε να θεωρήσει ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 αποτελεί καθεστώς κρατικών ενισχύσεων.
- 59 Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί και το τρίτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως.

Επί του τετάρτου σκέλους του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εφαρμογή του επιτοκίου αναφοράς

- 60 Η Ελληνική Δημοκρατία υποστηρίζει ότι η Επιτροπή κακώς συνήγαγε, στα σημεία 128 έως 132 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι αποτελεί κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ η διαφορά μεταξύ του επιτοκίου 21,5 % που η ΑΤΕ εφάρμοσε κατά την αναδιάρθρωση του χρέους του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ βάσει της πράξεως 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και του επιτοκίου αναφοράς 26,47 % που ίσχυε τότε στην Ελλάδα. Η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι είναι αβάσιμη η άποψη της Επιτροπής ότι το επιτόκιο που εφαρμόστηκε για την αναδιάρθρωση του χρέους του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ έπρεπε να συγκριθεί με το επιτόκιο αναφοράς. Ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή εφαρμόζει το επιτόκιο αναφοράς για να καθορίσει το ποσό των ενισχύσεων όταν πρόκειται για περιφερειακές ενισχύσεις. Αντιθέτως, κατά την Ελληνική Δημοκρατία, οι τράπεζες δεν χρησιμοποιούν το επιτόκιο αυτό όταν πρόκειται να χορηγήσουν πίστωση στους πελάτες τους.

- 61 Εν προκειμένω, πρέπει να σημειωθεί ότι το επιτόκιο αναφοράς χρησιμοποιείται για να υπολογιστούν τα στοιχεία ενισχύσεως που απορρέουν από καθεστώςτα επιδοτουμένων δανείων. Το επιτόκιο αναφοράς θεωρείται ότι αντικατοπτρίζει το μέσο επιτόκιο που ισχύει σε ένα κράτος μέλος για μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια με συνήθεις ασφάλειες.
- 62 Για λόγους ασφάλειας δικαίου και ίσης μεταχειρίσεως, κατά κανόνα η Επιτροπή δύναται να θεωρήσει θεμιτό να εφαρμόσει το επιτόκιο αναφοράς που ισχύει σε μια συγκεκριμένη περίοδο για όλα τα δάνεια που χορηγούνται κατά την περίοδο αυτή (βλ. την απόφαση της 3ης Ιουλίου 2003, C-457/00, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-6931, σκέψη 72).
- 63 Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς η Επιτροπή θεώρησε, στα σημεία 128 έως 132 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διαφορά μεταξύ του εφαρμοσθέντος επιτοκίου και του υψηλότερου επιτοκίου αναφοράς που ίσχυε τότε στην Ελλάδα αποτελεί κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 64 Κατά συνέπεια, το τέταρτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του πέμπτου σκέλους του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με το οποίο προβάλλεται ότι δεν επηρεάστηκαν ο ανταγωνισμός και το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών

- 65 Η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι, ακόμη και αν όλες οι ρυθμίσεις χρεών βάσει των νόμων 2237/94 και 2198/94 καθώς και της πράξεως 1620/89 του

διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος θεωρηθούν κρατικές ενισχύσεις υπό την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ, δεν νόθευσαν τον ανταγωνισμό ούτε αλλοίωσαν τις συνθήκες του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών.

- 66 Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, η μέσω κρατικής ενισχύσεως ή κρατικών πόρων επιλεκτική χορήγηση ενός σχετικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος σε ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής δύναται να αλλοιώσει τον ανταγωνισμό μόνον αν οι αρνητικές συνέπειες του πλεονεκτήματος αυτού είναι εμφανείς και καθοριστικές. Εν προκειμένω, η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι η έλλειψη αισθητού αποτελέσματος στο ενδοκοινοτικό εμπόριο εμποδίζει να χαρακτηριστεί μια ενίσχυση ως αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.
- 67 Τέλος, ισχυρίζεται ότι μεγάλος αριθμός διαγραφών χρεών βάσει του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 καθώς και ρυθμίσεων χρεών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 αφορούσε υπερβολικά μικρό ποσό για να υπάρξει αισθητό αποτέλεσμα στο ενδοκοινοτικό εμπόριο σύμφωνα με την ανακοίνωση 94/C 368/05 της Επιτροπής, σχετικά με τις κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων, η οποία δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* της 23ης Δεκεμβρίου 1994 (ΕΕ C 368, σ. 12, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές).
- 68 Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, η Επιτροπή δεν ανέφερε βάσει ποιων στοιχείων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι σχετικές ρυθμίσεις όντως επηρέασαν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.
- 69 Όσον αφορά το επιχείρημα που αντλείται από το μικρό συνολικό ποσό των σχετικών ενισχύσεων και από την κατανομή τους σε πολλούς γεωργούς κάθε ένας από τους οποίους έλαβε μερίδιο ενισχύσεως αμελητέο σε εθνικό ή

κοινοτικό επίπεδο, πρέπει να υπομνησθεί η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία το σχετικά χαμηλό ύψος μιας ενισχύσεως ή το σχετικά μικρό μέγεθος της επιχειρήσεως που έλαβε την ενίσχυση δεν αποκλείουν εκ των προτέρων το ενδεχόμενο να έχει επηρεαστεί το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών ή να έχει νοθευτεί ο ανταγωνισμός (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 17ης Σεπτεμβρίου 1980, 730/79, Philip Morris κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 13, σκέψεις 11 και 12· της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, αποκαλούμενη «Tubemeuse», Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 43· της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92 έως C-280/92, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 42· της 7ης Μαρτίου 2002, C-310/99, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-2289, σκέψη 86, και της 19ης Σεπτεμβρίου 2002, C-113/00, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-7601, σκέψη 30).

- 70 Άλλα στοιχεία μπορούν όντως να έχουν καθοριστική επιρροή για την εκτίμηση του αποτελέσματος μιας ενισχύσεως, και ιδίως ο σωρευτικός χαρακτήρας της ενισχύσεως καθώς και το γεγονός ότι οι αποδέκτριες επιχειρήσεις δρουν σε τομέα ιδιαίτερος εκτεθειμένο στον ανταγωνισμό (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2002, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 30).
- 71 Ο σχετικός τομέας είναι εκτεθειμένος σε έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών των κρατών μελών των οποίων τα προϊόντα είναι το αντικείμενο ενδοκοινοτικών συναλλαγών. Επιπλέον, από το σημείο 106 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι οι Έλληνες παραγωγοί εξάγουν σημαντικές ποσότητες γεωργικών προϊόντων σε άλλα κράτη μέλη.
- 72 Υπό τις συνθήκες αυτές, η χορήγηση ενισχύσεων είναι ικανή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάσει τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών, όπως προκύπτει από τα σημεία 107 και 108 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως.

- 73 Ασφαλώς, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και την ανακοίνωση 96/C 68/06 της Επιτροπής, σχετικά με τις ενισχύσεις de minimis, που δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* της 6ης Μαρτίου 1996 (ΕΕ C 68, σ. 9, στο εξής: ανακοίνωση περί των ενισχύσεων de minimis), ορισμένες ενισχύσεις πολύ χαμηλού ποσού ενδέχεται να μην έχουν αισθητές συνέπειες για το εμπόριο και τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών μελών, οπότε γι' αυτές δεν πρέπει να ισχύει η υποχρέωση προηγούμενης ανακοίνωσης στην Επιτροπή.
- 74 Ωστόσο, τόσο από το σημείο 2.3 των κατευθυντηρίων γραμμών όσο και από το τέταρτο εδάφιο της ανακοίνωσης περί των ενισχύσεων de minimis προκύπτει ότι ο κανόνας de minimis δεν έχει εφαρμογή στους τομείς της γεωργίας και της αλιείας (προαναφερθείσα απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2002, Ισπανία κατά Επιτροπής, σκέψη 35).
- 75 Κατά συνέπεια, η Ελληνική Δημοκρατία αβασίμως επικαλείται τον κανόνα αυτόν στην παρούσα υπόθεση.
- 76 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο το πέμπτο σκέλος του δευτέρου λόγου ακυρώσεως και επομένως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ολόκληρος ο λόγος αυτός.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ

- 77 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή έπρεπε να θεωρήσει ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν βάσει των άρθρων 32, παράγραφος 2, του νόμου

2008/92 και 5 του νόμου 2237/94 αποτελούν ενισχύσεις συμβατές με την κοινή αγορά καθόσον προορίζονταν για την επανόρθωση ζημιών που προκλήθηκαν από θεομηνίες ή από άλλα έκτακτα γεγονότα.

78. Εν πάση περιπτώσει, διατείνεται ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ και σε ορισμένους άλλους συνεταιρισμούς κατόπιν της πυρηνικής καταστροφής του Τσέρνομπιλ πρέπει να θεωρηθούν τέτοιες ενισχύσεις. Ο συνεταιρισμός ΑΓΝΟ αγόρασε στην τιμή που ίσχυε στην αγορά πριν από την πυρηνική καταστροφή του Τσέρνομπιλ γάλα που παρήχθη από τα μέλη του μετά την κατάρρευση της αγοράς του γάλακτος συνεπεία της πιο πάνω καταστροφής. Οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στον πιο πάνω συνεταιρισμό βάσει των άρθρων 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 και 19 του νόμου 2198/94 είχαν ως σκοπό να επιστραφούν τα ποσά που καταβλήθηκαν από τον ίδιο συνεταιρισμό λόγω της καταστροφής του Τσέρνομπιλ.
79. Η Επιτροπή αμφισβητεί τους ισχυρισμούς της Ελληνικής Δημοκρατίας. Όσον αφορά τις ζημίες που φέρεται ότι προκλήθηκαν στον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ και σε ορισμένους άλλους γεωργικούς συνεταιρισμούς, ισχυρίζεται ότι το εν λόγω κράτος μέλος δεν απέδειξε την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των εν λόγω ζημιών και της ζημίας που προκλήθηκε στους γεωργούς από την καταστροφή του Τσέρνομπιλ. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι κατά την εφαρμογή του άρθρου 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 δεν έγινε καμία αναφορά στη ζημία που πράγματι υπέστησαν οι παραγωγοί. Η έλλειψη του αναγκαίου συνδέσμου μεταξύ του πυρηνικού ατυχήματος του Τσέρνομπιλ και των ενισχύσεων επιβεβαιώνεται και από το χρονικό διάστημα που διέρρευσε μεταξύ του «ζημιογόνου» γεγονότος και της καθιερώσεως του καθεστώτος ενισχύσεων το 1992.
80. Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι διατάξεις του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ διευκρινίζουν ότι είναι συμβατές με την κοινή αγορά «οι ενισχύσεις για την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα».

- 81 Εφόσον αποτελεί παρέκκλιση από την κατά το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ γενική αρχή του ασύμβατου των κρατικών ενισχύσεων με την κοινή αγορά, το άρθρο 87, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ. τις αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-6857, σκέψη 49, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-301/96, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-9919, σκέψη 66).
- 82 Επομένως, κατά τη διάταξη αυτή μπορούν να αντισταθμιστούν μόνον τα οικονομικά μειονεκτήματα που προκλήθηκαν ευθέως από θεομηνίες ή από άλλα έκτακτα γεγονότα (βλ., στο ίδιο πνεύμα, τις προαναφερθείσες αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 54, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 72).
- 83 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, σύμφωνα με το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92, το Ελληνικό Δημόσιο μπορούσε να αναλάβει και να ρυθμίσει χρέη των γεωργικών συνεταιρισμών προς την ΑΤΕ υπό την προϋπόθεση ότι τα χρέη αυτά απέρρευσαν από κοινωνική πολιτική ή από άλλη παρεμβατική πολιτική που εφαρμόστηκε με εντολή και για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου.
- 84 Από το ίδιο το κείμενο της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι η εν λόγω διάταξη επιτρέπει την επέμβαση του Ελληνικού Δημοσίου για να ρυθμιστούν τα πάσης φύσεως χρέη των γεωργικών συνεταιρισμών προς την ΑΤΕ, υπό την προϋπόθεση ότι τα χρέη αυτά δημιουργήθηκαν για κοινωνικούς σκοπούς. Εξάλλου, προκύπτει ότι το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 εφαρμόστηκε, σύμφωνα με το γράμμα του, σε μεγάλη ποικιλία περιπτώσεων.
- 85 Η ευρυτάτου περιεχομένου διάταξη αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί καθεστώς ενισχύσεων για την επανόρθωση ζημιών που προκλήθηκαν από θεομηνίες ή από άλλα έκτακτα γεγονότα.

- 86 Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ίδιες σκέψεις ισχύουν και το ίδιο συμπέρασμα επιβάλλεται όσον αφορά το καθεστώς ενισχύσεων που προβλέπεται από το άρθρο 5 του νόμου 2237/94.
- 87 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα όταν θεώρησε ότι τα άρθρα 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 και 5 του νόμου 2237/94 δεν μπορούν να καλυφθούν από την εξαίρεση την οποία αφορά το άρθρο 87, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ.
- 88 Όσον αφορά τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ βάσει των άρθρων 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 και 19 του νόμου 2198/94, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν μπόρεσε να αποδείξει άμεση σχέση μεταξύ των ενισχύσεων αυτών και της πυρηνικής καταστροφής του Τσέρνομπιλ.
- 89 Δεν απέδειξε ούτε ότι τα ποσά των ενισχύσεων που σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές χορηγήθηκαν στον συνεταιρισμό ΑΓΝΟ όντως αντιστοιχούν στη ζημία που προκλήθηκε στα μέλη του συνεταιρισμού από την πυρηνική καταστροφή του Τσέρνομπιλ.
- 90 Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί και ο τρίτος λόγος ακυρώσεως.

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ

- 91 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή κακώς διαπίστωσε ότι το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 δεν αποτελεί κρατική ενίσχυση για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των σχετικών περιοχών της

Ελλάδος, και επομένως ενίσχυση συμβατή με την κοινή αγορά κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ.

92. Εν προκειμένω, είναι αρκετή η διαπίστωση ότι ένα καθεστώς ενισχύσεων όπως εκείνο που προβλέπεται από το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92, το οποίο αφορά τη χορήγηση ενισχύσεων σε γεωργικούς συνεταιρισμούς ανεξαρτήτως της περιοχής στην οποία αυτοί είναι εγκατεστημένοι, δεν πληροί το κριτήριο του ειδικού γεωγραφικού σκοπού για να καλυφθεί από την εξαίρεση που προβλέπεται από το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ.
93. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου 2008/92 δεν μπορεί να καλυφθεί από την εξαίρεση που προβλέπεται από το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ.
94. Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ

95. Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι, ακόμη και αν το Δικαστήριο εκτιμήσει ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 πρέπει να θεωρηθεί κρατική ενίσχυση, το άρθρο αυτό είναι συμβατό με την κοινή αγορά καθόσον καλύπτεται από το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ, το οποίο αφορά τις ενισχύσεις για την προώθηση της αναπτύξεως ορισμένων δραστηριοτήτων ή ορισμένων οικονομικών περιοχών.

- 96 Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, η Επιτροπή κακώς συνήγαγε ότι οι αναδιαρθρώσεις χρεών που έγιναν από την ΑΤΕ βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 δεν πληρούν τις πέντε προϋποθέσεις που προβλέπονται στις κατευθυντήριες γραμμές, και συγκεκριμένα την αποκατάσταση της βιωσιμότητας των αποδεκτών της ενισχύσεως, την αποφυγή στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, την αναλογικότητα του μέτρου της ενισχύσεως, την πλήρη εφαρμογή του σχεδίου αναδιαρθρώσεως και την κατάρτιση ετησίων εκθέσεων για τον έλεγχο της πιο πάνω εφαρμογής. Έτσι, η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 όντως καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων, αποτρέπει στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, προβλέπει ενίσχυση ανάλογη με τα οφέλη της αναδιαρθρώσεως, επιβάλλει την πλήρη εφαρμογή του σχεδίου αναδιαρθρώσεως και προβλέπει προσήκουσα παρακολούθηση καθώς και ετήσιες εκθέσεις.
- 97 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι η Επιτροπή έχει για την εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ ευρεία διακριτική εξουσία της οποίας η άσκηση συνεπάγεται εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως που πρέπει να γίνονται σε κοινοτικό πλαίσιο και, αφετέρου, ότι το Δικαστήριο, όταν ελέγχει τη νομιμότητα της ασκήσεως της ελευθερίας αυτής, δεν μπορεί να υποκαταστήσει την εκτίμηση της αρμόδιας αρχής, αλλά οφείλει να περιοριστεί στην εξέταση του αν η εκτίμηση της αρμόδιας αρχής φέρει το στίγμα πρόδηλης πλάνης ή καταχρήσεως εξουσίας (βλ. την απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-456/00, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-11949, σκέψη 41).
- 98 Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι για την άσκηση της διακριτικής της εξουσίας η Επιτροπή δύναται να θέτει στον εαυτό της προσανατολισμούς με πράξεις όπως οι κατευθυντήριες γραμμές, εφόσον οι πράξεις αυτές περιέχουν ενδεικτικούς κανόνες σχετικά με τον προσανατολισμό τον οποίο πρέπει να έχει το εν λόγω κοινοτικό όργανο και δεν αποκλίνουν από τους κανόνες της Συνθήκης (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2000, C-288/96, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-8237, σκέψη 62, και την προαναφερθείσα απόφαση Ιταλία κατά Επιτροπής, σκέψη 52).
- 99 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι, όσον αφορά την τήρηση της δεύτερης προϋποθέσεως σχετικά με την πρόληψη στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, στο σημείο 176 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης

αποφάσεως η Επιτροπή διαπίστωσε μεταξύ άλλων ότι με τα μέτρα πρέπει να αποφεύγονται, κατά το δυνατόν, οι δυσμενείς συνέπειες για τον ανταγωνισμό και ότι, όταν υπάρχει πλεόνασμα παραγωγικής ικανότητας, το σχέδιο αναδιαρθρώσεως πρέπει να συμβάλλει, ανάλογα με το ποσό της ενισχύσεως που έχει ληφθεί, στην αναδιάρθρωση της σχετικής αγοράς στην Κοινότητα, μειώνοντας ή εξαλείφοντας με μη αναστρέψιμο τρόπο το εν λόγω πλεόνασμα. Η Επιτροπή τόνισε, στο σημείο 181 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 δεν περιέχει καμία διάταξη σχετικά με τα μέτρα που το Ελληνικό Δημόσιο έλαβε για να αντισταθμιστούν, κατά το δυνατόν, οι δυσμενείς συνέπειες για τον ανταγωνισμό και ότι, επιπλέον, το καθεστώς ενισχύσεων έχει εφαρμογή επί των συνεταιρισμών που καλύπτουν ολόκληρο τον γεωργικό τομέα, περιλαμβανομένων των υποτομών όπου υφίσταται πλεόνασμα παραγωγικής ικανότητας. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη περίπτωση του συνεταιρισμού ΑΓΝΟ, η Επιτροπή διευκρίνισε, στο σημείο 198 των αιτιολογικών σκέψεων της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η επιχείρηση αυτή ασκεί τη δραστηριότητά της σε έναν τέτοιο τομέα και ότι, παρά το μέγεθος της επιχειρήσεως αυτής, στα επιβληθέντα μέτρα αναδιαρθρώσεως δεν γίνεται μνεία κανενός είδους μειώσεως της παραγωγικής της ικανότητας.

100 Πάντως, ενώ ισχυρίζεται ότι το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 πληροί τη δεύτερη προϋπόθεση της οποίας γίνεται μνεία στις κατευθυντήριες γραμμές, η Ελληνική Δημοκρατία δεν θέτει υπό αμφισβήτηση το βάσιμο των εκτιμήσεων της Επιτροπής στην προσβαλλόμενη απόφαση.

101 Κατά συνέπεια, χωρίς να είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν το άρθρο 5 του νόμου 2237/94 πληροί τις λοιπές προϋποθέσεις των οποίων γίνεται μνεία στις κατευθυντήριες γραμμές, ο πέμπτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του έκτου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση των αρχών της αναλογικότητας και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

102 Η Ελληνική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι δυσανάλογη στο μέτρο που προβλέπει την ανάκτηση των ενισχύσεων. Είναι αδιανόητο να ανακτηθούν μετά πάνω από επτά χρόνια ενισχύσεις που

χορηγήθηκαν τηρουμένης της διαδικασίας του άρθρου 88 ΕΚ. Εξάλλου, επικαλούμενη την απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1987, 223/85, RSV κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 4617), η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι μια τέτοια καθυστέρηση μπορεί να δημιουργήσει στον αποδέκτη της ενισχύσεως δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ικανή να εμποδίσει την Επιτροπή να επιβάλει στις εθνικές αρχές να διατάξουν την απόδοση της ενισχύσεως.

103 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι η μέσω ανακτήσεως κατάργηση παράνομης ενισχύσεως είναι η λογική συνέπεια της διαπιστώσεως του παράνομου χαρακτήρα της. Επομένως, η για την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση ανάκτηση κρατικής ενισχύσεως που χορηγήθηκε παράνομα δεν μπορεί κατ' αρχήν να θεωρηθεί μέτρο δυσανάλογο σε σχέση με τους σκοπούς των διατάξεων της Συνθήκης οι οποίες αφορούν τις κρατικές ενισχύσεις (προαναφερθείσα απόφαση Tubemeuse, σκέψη 66).

104 Όσον αφορά την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, λαμβανομένου υπόψη του επιτακτικού χαρακτήρα του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που γίνεται από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 88 ΕΚ, οι επιχειρήσεις που έχουν λάβει μια ενίσχυση μπορούν κατ' αρχήν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς το νομότυπο της ενισχύσεως μόνον αν η ενίσχυση αυτή χορηγήθηκε τηρουμένης της διαδικασίας που προβλέπεται από το άρθρο αυτό (αποφάσεις της 14ης Ιανουαρίου 1997, C-169/95, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-135, σκέψη 51, και της 20ής Μαρτίου 1997, C-24/95, Alcan Deutschland, Συλλογή 1997, σ. I-1591, σκέψη 25).

105 Πάντως, οι επίμαχες ενισχύσεις δεν χορηγήθηκαν τηρουμένης της διαδικασίας του άρθρου 88 ΕΚ.

106 Όσον αφορά την προαναφερθείσα απόφαση RSV κατά Επιτροπής, την οποία επικαλέστηκε η Ελληνική Δημοκρατία, πρέπει να επισημανθεί ότι τα περιστατικά της παρούσας υποθέσεως δεν είναι ανάλογα με εκείνα που τότε

δικαιολόγησαν την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής. Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 14 έως 16 της προαναφερθείσας αποφάσεως RSV κατά Επιτροπής, η υπόθεση εκείνη αφορούσε μια ενίσχυση για να αντιμετωπιστεί το πρόσθετο κόστος μιας πράξεως που είχε τύχει ενισχύσεως εγκεκριμένης από την Επιτροπή σε έναν τομέα ο οποίος επί σειρά ετών λάμβανε ενισχύσεις που χορηγούνταν από την Ολλανδική Κυβέρνηση και εγκρίνονταν από την Επιτροπή.

107 Πάντως, εν προκειμένω, η διαδικασία που κινήθηκε βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ αφορούσε νέα καθεστάτα ενισχύσεων τα οποία δικαιολογούσαν ενδελεχή εξέταση από την Επιτροπή.

108 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, ούτε στο μέτρο που επιβάλλει την απόδοση των επιμάχων ενισχύσεων ούτε στο μέτρο που επιβάλλει και την καταβολή τόκων, είναι δυσανάλογη ή θίγει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων που έλαβαν τις εν λόγω ενισχύσεις.

109 Κατά συνέπεια, ο έκτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του εβδόμου λόγου ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως της ενισχύσεως

110 Η Ελληνική Δημοκρατία θεωρεί ότι υφίσταται απόλυτη αδυναμία εκτελέσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως. Υπογραμμίζει ιδίως ότι τα μέλη των γεωργικών συνεταιρισμών ευθύνονται για τις υποχρεώσεις των τελευταίων όταν οι εν λόγω συνεταιρισμοί και οι ενώσεις τους δεν είναι σε θέση να

πληρώσουν τα ληξιπρόθεσμα χρέη τους. Η Ελληνική Δημοκρατία εκθέτει ότι είναι προφανή τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα που απορρέουν από διαδικασίες αναγκαστικής εκτελέσεως οι οποίες στρέφονται κατά αγροτικών κύκλων.

- 111 Επιπλέον, παρατηρεί ότι οι από την ΑΤΕ αναδιαρθρώσεις χρεών γεωργικών συνεταιρισμών βάσει του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 και της πράξεως 1620/89 του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος στηρίζονται σε δανειακές συμβάσεις οι οποίες διέπονται από το ιδιωτικό δίκαιο. Κατά την Ελληνική Δημοκρατία, εξ αυτού προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να αποφασίσει να ανακτηθεί η ενίσχυση που αποτελεί μια επί μέρους περίπτωση αναδιαρθρώσεως χρεών από την ΑΤΕ.
- 112 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί ότι, και αν υπέρβλητες δυσχέρειες μπορούν να εμποδίσουν ένα κράτος μέλος να τηρήσει τις υποχρεώσεις που έχει από το κοινοτικό δίκαιο (βλ., στο ίδιο πνεύμα, την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985, 101/84, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1985, σ. 2629, σκέψη 16), πλην όμως ο φόβος απλώς και μόνον τέτοιων δυσχερειών δεν μπορεί να δικαιολογήσει το να μην εφαρμοστεί ορθώς το κοινοτικό δίκαιο από το κράτος αυτό (βλ. τις αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 1995, C-52/95, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1995, σ. I-4443, σκέψη 38, και της 9ης Δεκεμβρίου 1997, C-265/95, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1997, σ. I-6959, σκέψη 55).
- 113 Από τις περιστάσεις τις οποίες επικαλέστηκε η Ελληνική Δημοκρατία σχετικά με την οικονομική κατάσταση των γεωργικών συνεταιρισμών δεν προέκυψε αδυναμία ανακτήσεως της ενισχύσεως την οποία αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση. Το ίδιο ισχύει για το επιχείρημα της Ελληνικής Δημοκρατίας ότι η ενίσχυση δεν μπορεί να ανακτηθεί όταν χορηγήθηκε βάσει συμβάσεως ιδιωτικού δικαίου. Όπως ορθώς υπογραμμίζει ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 196 των προτάσεών του, η μορφή υπό την οποία χορηγήθηκε μια ενίσχυση δεν μπορεί να είναι καθοριστική. Στην αντίθετη περίπτωση, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να καταστρατηγήσουν τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων χορηγώντας τέτοιες ενισχύσεις υπό συγκεκριμένη μορφή.

- 114 Εξάλλου, πρέπει να υπομνησθεί ότι ένα κράτος μέλος το οποίο, κατά την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής περί κρατικών ενισχύσεων, συναντά δυσκολίες που δεν προβλέφθηκαν και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή αντιλαμβάνεται συνέπειες που δεν είχε λάβει υπόψη η Επιτροπή οφείλει να θέσει τα ζητήματα αυτά στην κρίση της τελευταίας, προτείνοντας κατάλληλες τροποποιήσεις της σχετικής αποφάσεως. Σε μια τέτοια περίπτωση, η Επιτροπή και το κράτος μέλος οφείλουν, βάσει του κανόνα που επιβάλλει στα κράτη μέλη και στα κοινοτικά όργανα αμοιβαίο καθήκον αγωγής συνεργασίας, κανόνα τον οποίο διατυπώνει ειδικά το άρθρο 10 ΕΚ, να συνεργαστούν καλόπιστα για να υπερπηδηθούν οι δυσκολίες τηρουμένων πλήρως των διατάξεων της Συνθήκης και ιδίως εκείνων που αφορούν τις ενισχύσεις (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 26ης Ιουνίου 2003, C-404/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2003, σ. I-6695, σκέψη 46, και της 3ης Ιουλίου 2003, Βέλγιο κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 99).
- 115 Επομένως, ο έβδομος λόγος ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται απόλυτη αδυναμία ανακήσεως της ενισχύσεως πρέπει να απορριφθεί.
- 116 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 117 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Ελληνικής Δημοκρατίας στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία ηττήθηκε, η Ελληνική Δημοκρατία πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) **Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) **Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Jann

Timmermans

von Bahr

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 29 Απριλίου 2004.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

V. Skouris